

СТАН СПРАВ навколо питання банківського кредитування підприємств на окупованих територіях

Стан справ

У квітні 2024 року до Верховної Ради України був поданий законопроект [№ 11180 від 15.04.2024](#) «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо приведення у відповідність до Закону України "Про споживче кредитування», яким пропонувалося не поширювати норму про звільнення від відповідальності за грошовими зобов'язаннями, встановленої статтею 625 Цивільного кодексу, на період війни на договори споживчого кредитування і не встановлювати денну процентну ставку на вищому рівні, ніж це передбачено законом.

На початку травня з'явився альтернативний законопроект [№ 11180-1 від 02.05.2024](#) «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо кредитування на період дії воєнного стану», в якому без змін повторювалися норми законопроекту № 11180 від 15.04.2024, і додавалися норми про зупинення будь-яких дій, спрямованих на стягнення будь-якої заборгованості за договорами з підприємствами на окупованих територіях, на які надавалися державні гарантії або часткова компенсація кредитної ставки та про заборону звернення стягнення на кошти або інше майно фізичних осіб, які виступили поручителями.

Станом на початок червня 2024 року обидва законопроекти перебувають на розгляді в профільних комітетах (з питань фінансів, податкової та митної політики (Гетманцев), з питань національної безпеки, оборони та розвідки (Завітневич), з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій (Задорожний), з питань бюджету (Підласа), з питань антикорупційної політики (Радіна), з питань інтеграції України до ЄС (Климуш-Цинцадзе). Також вже надані висновки Науково-експертного управління та Комітету з євроінтеграції. Висновки інших профільних комітетів поки ще очікуються.

Колізії загальної логіки

Норми щодо договорів споживчого кредитування передбачають виведення сфери споживчого кредитування з-під зупинення на період війни дії статті 625 ЦК згідно пункту 18 Перехідних положень – це підкреслює чинність і дієвість пункту 18 ПП до ЦК. Логіка пропозицій щодо припинення грошових зобов'язань для підприємств на окупованих територіях прямо протилежна – вона вводить норми, які є паралельними до норми про зупинення дії статті 625 ЦК – це свідчить про низьку ефективність дії пункту 18 ПП до ЦК.

Законопроект містить доручення Кабінету Міністрів України забезпечити перегляд та приведення у відповідність міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів. Однак така вимога навряд чи є дівою, оскільки підняте питання якщо і стосується органів виконавчої влади, то в останню чергу. Перш за все нормативну базу має змінити Національний банк України, а Верховний суд – надати роз'яснення та консультації. Закон в Україні має найвищу юридичну силу і регулювання відносин, якими опікуються інші гілки та органи влади, у тому числі НБУ та Верховний суд, здійснюється саме законом. В даному випадку – прикінцевими положеннями законопроекту № 11180-1 від 02.05.2024.

Думка Науково-експертного управління

Науково-експертне управління в основному звертає увагу на низьку техніко-юридичну якість законопроекту № 11180-1 від 02.05.2024, відмічаючи, що:

- громіздкість і заплутаність норми про зупинення стягнення за зобов'язаннями ускладнює розуміння цієї норми, а відтак здатне створити додаткові проблеми при її застосуванні на практиці;
- неузгодженість терміну «виробничі потужності» з термінологією чинного законодавства може викликати проблеми при ідентифікації боржника (наприклад опоненти можуть стверджувати, що виробничі потужності – це засоби боржника, які він використовує у виробничому процесі, а коли виробничий процес зупинено, то потужності перестають бути виробничими);
- вимога про поширення запропонованої норми на випадок, коли вартість заставленого майна перевищує 50% суми активів боржника не обґрунтована належним чином;
- обмеження кола поручителів лише фізичними особами не відповідає принципу юридичної рівності всіх учасників цивільних відносин (коректно було б включити також і юридичних осіб);
- при формулюванні розділу законопроекту «Прикінцеві та перехідні положення» допущена юридична неохайність (зміни до законів можуть містити прикінцеві, але не перехідні положення);
- доручення невідкладного внесення змін до нормативних актів Кабінетом Міністрів України є некоректним оскільки термін «невідкладно» не визначений на рівні законодавства (а це значить, що таку норму можна трактувати як завгодно і не виконувати її взагалі);
- текст порівняльної таблиці містить неприбране сміття, яке суттєво ускладнює проведення аналізу документа (дублювання окремого фрагменту таблиці на початку кожної сторінки).

Отже, Науково-експертне управління звертає увагу на те, що вкрай низький техніко-юридичний рівень законопроекту здатний створити непереборні перешкоди при його застосуванні на практиці. Разом з тим законопроект вже надісланий для опрацювання в комітетах без його доопрацювання авторами.

Висновок комітету з питань євроінтеграції

Комітет з євроінтеграції зазначає, що законопроект № 11180-1 від 02.05.2024 стосується змісту Угоди про асоціацію, а саме Глави 12 «Фінансові послуги» та Глави 20 «Захист прав споживачів» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво». В ЄС відповідні відносини регулюються Директивою 2008/48 про кредитні угоди для споживачів.

Євроінтеграційний комітет відзначає наступне:

- положення директиви 2008/48, які передбачають вільне пересування пропозицій як тих, хто пропонує кредит, так і для тих, хто його потребує, мали бути запроваджені в Україні до вересня 2019 року (відкриття кредитних ринків);
- при впровадженні директиви 2008/48 має братися до уваги конкретна ситуація в конкретній країні, однак держави-члени не мають права вводити в дію положення, які протирічать положенням цієї директиви, про які в ній явно зазначено (тобто директивою можуть вводитися тільки чітко визначені обмеження);
- якщо відповідні застереження відсутні, держави мають право вводити в дію будь-які положення з урахуванням національної ситуації (якщо чітких обмежень немає, то можна робити все);
- норми статей 472 «Заходи, пов'язані з суттєвими інтересами безпеки» та 143 «Винятки, пов'язані з безпекою» Угоди про асоціацію передбачають, що під час війни ніщо не

перешкоджає країні вживати заходів, необхідних для забезпечення її безпеки (повний карт-бланш на застосування заходів, необхідних під час війни);

- законопроект може мати негативні наслідки для банківської сфери, а саме збитки банків, зменшення податкових надходжень, порушення інтересів учасників банківських відносин і збільшення кількості судових позовів (набір усталених стереотипів);

- законопроект не суперечить Угоді про асоціацію, але його необхідно розглядати разом з експертним висновком Національного банку України (це вердикт комітету).

Згадані статті 143 і 472 Угоди про асоціацію вказують на відсутність заборон на те, що в будь-який спосіб зменшує обороноздатність країни. Ні банківська сфера, ні реальний сектор в тексті цих статей явно не згадуються, тож зазначені норми однаковою мірою стосуються як захисту банківської системи, так і реального сектора економіки, у тому числі аграрної сфери, яка забезпечує продовольчу безпеку України та світу під час війни.

Тож комітет з євроінтеграції, вимагаючи розгляду законопроекту № 11180-1 від 02.05.2024 разом з висновком НБУ, виходить за межі власної компетенції, яка полягає у забезпеченні належної і рівноправної євроінтеграції у всіх секторальних сферах. Ставши на захист інтересів надавачів кредитних послуг, комітет зайняв позицію, яка не відповідає ні сенсу, ні змісту Директиви 2008/48, яка спрямована саме на захист споживачів послуг фінансово-кредитної сфери. Захист прав споживачів належить до сфери спільної компетенції ЄС. Тож порушення цінностей і принципів, на яких базуються документи цієї сфери, здатне ускладнити перебіг євроінтеграційних процесів на етапі отримання Україною членства в ЄС..